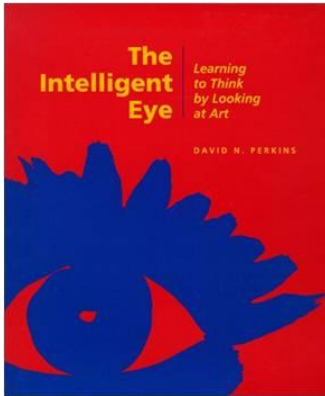

EXPERTISECENTRUM KUNSTTHEORIE: Kennisbasis vakdidactiek kunstzinnige oriëntatie

Hierbij zijn een aantal basisbronnen beschreven die van belang zijn voor de kennisbasis van de vakdidactiek voor kunstzinnige oriëntatie en de direct daaraan gerelateerde onderwijskundige en didactische kennisbasis voor docenten in het primair onderwijs.

VAKDIDACTIEK KUNSTZINNIGE ORIENTATIE

Perkins, D. N. (1994). *The Intelligent Eye. Learning to Think by Looking at Art.*

David Perkins is voorstander van een manier van kijken die tot reflectie leidt en waarbij de beschouwer denkt door het kijken (maar ook hierbij weer: luisteren naar kunst kan net zo goed, evenals het kijken naar podiumkunsten). Hij vindt dat veel mensen haastig, smal, onnauwkeurig en 'hap-snap' kijken naar kunst. Hij geeft daarom adviezen voor een beter manier van kijken naar kunst waarin:

- 1: Het kijken naar Kunst de tijd krijgt
- 2: Het kijken breed en avontuurlijk mag zijn
- 3: Het kijken helder en diep kan zijn
- 4: Het kijken georganiseerd kan zijn.

Voor elk van deze adviezen legt hij heel duidelijk uit, hoe je dat kunt doen als beschouwer van kunst. Daarbij komt hij met speelse, associatieve manieren van kijken naar kunst (breed en avontuurlijk), die met name voor Kunst Analyseren door beginnende Kunst Algemeen en CKV leerlingen interessant is; het helder en diep kijken maakt goed duidelijk welke rol aandachtig en onderzoekend kijken speelt in de beschouwing van kunst. En het georganiseerd kijken - bijvoorbeeld volgens de criteria van Edmund Feldman - hebben voor de basis gezorgd van het ILO-UvA model voor Kunst Analyse. David Perkins laat in dit boek ook weer zien, hoe belangrijk is het is om dwarsverbanden te leggen met andere contexten. In dat kader ook weer heel interessant voor docenten Kunst Algemeen.

Hargreaves, D. (1995). *Naar een andere visie op kunsteducatie.*

In 1995 verscheen in katernen kunsteducatie het artikel van Hargreaves. (In: Over determinanten van leren over Kunst. LOKV. te vinden via:

http://www.cultuurnetwerk.nl/producten_en_diensten/publicaties/pdf/KK08determ.pdf) Hargreaves komt

met een originele visie op kunsteducatie. Hij beschrijft in *Naar een andere visie op kunsteducatie*, dat de gebruikelijke accumulatieve leertheorie (waarbij de leerstof stap voor stap gestapeld wordt) voor kunsteducatie misschien niet de meest geëigende manier van leren is. Hij stelt tegenover de accumulatieve theorie, zijn traumatische theorie van het esthetisch leren, waarbij mensen in hun jeugd een plotselinge, enerverende confrontatie met een kunstuiting hebben. Dit noemt hij het conversieve trauma. Hargreaves stelt, dat wanneer een leerling na zijn middelbare schooltijd, langs een galerie loopt en denkt: dat is niets voor mij, dat de kunstzinnige vorming dan tekort geschoten is. Volgens Hargreaves is het vooral belangrijk als docent, om de juiste voorwaarden te scheppen om dit soort mini-trauma's met kunst te kunnen ervaren. Hargreaves onderscheidt in het stadium na het conversieve trauma vier verschillende stappen:

- 1: Het conversieve trauma leidt tot betrokkenheid
- 2: De betrokkenheid leidt tot exploratie
- 3: De exploratie leidt tot kritische smaak
- 4: Kritische smaak leidt tot behoefte aan achtergrondinformatie

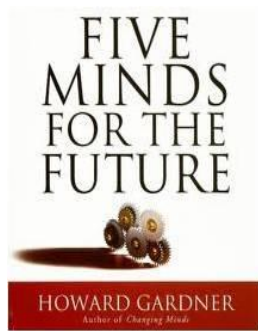
**KUNSTZINNIG ONDERWIJS:
EEN VAK OP ZICH**

**NAAR EEN ANDERE VISIE
OP KUNSTEDUCATIE**
door D. HARGREAVES

In dit artikel uit 1995 geeft David N. Hargreaves een visie op kunsteducatie die ook nu nog de verdediging praktijk, nu ook de nu vaak alomtegenwoordige accumulatieve leertheorie, waarbij leer-
stof stap voor stap op elkaar gestapeld wordt, ter discussie. Hargreaves zet daar de traumatische theorie van het esthetisch leren tegenover: mensen bereven in hun jeugd een plotselinge, enerverende confrontatie met een kunstuiting, die hun kijken naar en denken over kunst veranderd en vormgeeft. Het kunstzinnig onderwijs zou dan de ruimte moeten creëren voor kinderen om dergelijke "traumatische" ervaringen op te doen.

Waarom? In mijn boek over de toekomst van het 21e eeuwse onderwijs (2006) heb ik al een aantal keren, expliciet en vaak ook impliciet, de relatie tussen kunst en onderwijs besproken. In het artikel "Kunst en onderwijs: een relatie van kunst en onderwijs" (2006) heb ik al een aantal keren, expliciet en vaak ook impliciet, de relatie tussen kunst en onderwijs besproken. In het artikel "Kunst en onderwijs: een relatie van kunst en onderwijs" (2006) heb ik al een aantal keren, expliciet en vaak ook impliciet, de relatie tussen kunst en onderwijs besproken.

HEDENDAAGSE VISIES OP GOED ONDERWIJS

Gardner, H. (2006). *Five Minds for the Future.*

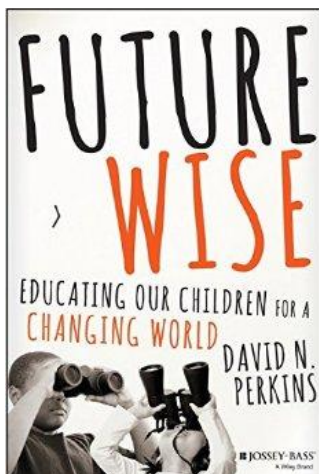
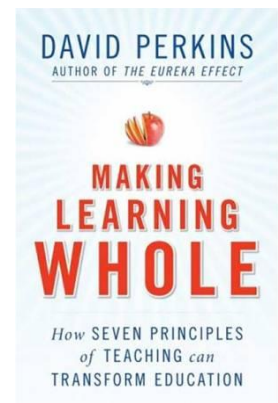
Hierin zet Gardner zijn visie op het onderwijs van de toekomst uiteen. Wat moeten leerlingen leren op school, waardoor je hen goed voorbereidt op het leven, werken en leren in een snel veranderende, geglobaliseerde maatschappij? Gardner noemt *Five minds* als de kern van het onderwijs van de toekomst: *the disciplined mind, the synthesizing mind, the creating mind, the respectful mind, the ethical mind*. Hij kijkt daarvoor naar onze huidige maatschappij waarin bijvoorbeeld globalisering een feit is en bekijkt vervolgens wat in dat kader van belang zou kunnen zijn voor het curriculum van het onderwijs van de toekomst. Gardner vindt het voor leerlingen belangrijk dat zij op school de manier van denken van verschillende disciplines leren kennen. Een discipline bevat volgens hem kenmerkende manieren van denken, die niet in andere disciplines voorkomen. Kunst (*Art*) is volgens hem ook een te onderscheiden discipline.

Biesta, G. (2012). Goed onderwijs en de cultuur van het meten. Ethiek, politiek en democratie. Een kritische analyse van de huidige op prestaties gerichte cultuur in het onderwijs. Biesta stelt de vraag: 'Wat is goed onderwijs' op een kritische, filosofische manier. Onderwijs heeft een belangrijke taak in het kader van democratisering, het ontwikkelen van verantwoordelijkheid. Onderwijs moet volgens hem meer zijn dan alleen cijfermatige bewijsvoering van datgene wat werkt.

Perkins, D. N. (2009). *Making Learning Whole.*

Perkins beschrijft in dit boek, hoe hij als kind leerde wat baseball was. Hij leerde de junior-version van het spel en dat was maar goed ook. Als hij eerst alle senior-aspecten opgesplitst in kleine stukjes had moeten leren, had hij het spel waarschijnlijk helemaal niet leuk gevonden en zou al snel gestopt zijn met het spel leren spelen. Die ervaring leidde tot het inzicht dat bij het leren, het geheel zo belangrijk is, dat er bij het leren een junior-version van de kern van de discipline nagestreefd moet worden, waarin de zeven principes aan bod komen. De zeven principes die belangrijk zijn voor het leren, zijn:

1. *Play the whole game;*
2. *Make the game worth playing;*
3. *Work on the hard parts;*
4. *Play out of town;*
5. *Play the hidden game;*
6. *Learn from the team*
7. *Learn the game of learning*

Perkins, D. N. (2015). *Future Wise.* David Perkins reflecteert hier op het onderwijs van de toekomst. Wat hebben leerlingen nodig om 'future wise' te worden? Wat zou in het onderwijs centraal moeten staan om goed voorbereid te zijn op de toekomst? De hoofdstukken spreken opnieuw boekdelen:

1. Lifeworthy learning.
2. Learning agendas.
3. Big understandings.
4. Big questions.
5. Lifeready learning.
6. The seven seas of knowledge.
7. Ways of knowing.
8. Buckets of knowledge.
9. Big know-how
10. Knowledge on the way to wisdom.

Stevens, L. & Bors, G. (2013). Pedagogische tact. Op het goede moment het juiste doen, óók in de ogen van de leerling. In heel veel onderzoek komt de belangrijke rol van empathie naar voren. Dit boek gaat over de relatie tussen docent en leerling en de pedagogische tact die van belang is bij het leren.

ALGEMENE DIDACTIEK, PEDAGOGIEK EN ONDERWIJSKUNDE

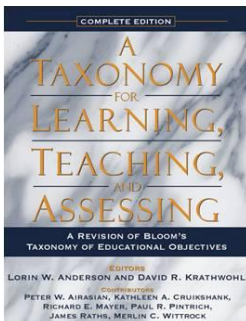
Ebbens, S., & Ettekooven, S. (2002). *Effectief Leren, basisboek. 2e druk. en: Actief Leren (2002).*

Een echt basisboek, maar toch nuttig om als docent in te bladeren. Ebbens en Ettekooven geven heldere uitleg over wat van belang is voor motivatie.

1. Succes ervaren
2. Individuele aanspreekbaarheid
3. Kennis van resultaten
4. Betekenis kunnen geven aan de leerstof
5. Interesse/veiligheid
6. Positieve benadering door de docent

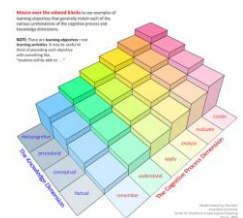
En ook wordt heel helder beschreven, hoe je als docent een verschil kunt maken tussen lagere orde leren (leren gericht op beheersen, onthouden en begrijpen) en hogere orde leren (leren gericht op bekijken, integreren en wendbaar toepassen). In het boek **Actief Leren** van Ebbens en Ettekooven, wordt het verschil tussen lagere en hogere orde leren toegelicht, wordt het begrip kennis wendbaar toepassen uitgelegd ("flexpertise" zoals Perkins dat noemt).

EFFECTIEF LEREN EN INSTRUCTIE

Anderson, L. W. , Krathwohl, D. R., Airasian, P. W., Cruickshank, K. A., Mayer, R. E., Pintrich, P. R., Raths, J., & Wittrock, M. C. (2001). *A revision of Bloom's taxonomy of educational objectives. Complete edition.* NY, Longman. In 2001 werd door Anderson & Krathwohl (ed.) de herziene taxonomie van de leerdoelen van Bloom gepubliceerd. Wereldwijd worden leerdoelen en evaluatiecriteria met behulp van deze taxonomie bepaald. In deze herziene taxonomie is een verandering ontstaan bij de hogere orde leerdoelen: waar voorheen het vijfde niveau synthese en het zesde niveau evalueren was zijn deze nu omgedraaid en wordt op het vijfde niveau evalueren

geplaatst en op het (meest complexe) zesde niveau creëren. Momenteel is dit een zeer veel gebruikt naslagwerk voor het ontwikkelen van leerdoelen gericht op specifieke leeractiviteiten hetzij voor lagere orde denkvaardigheden, hetzij voor hogere orde denkvaardigheden.

Alexander, R. (2010). Dialogic teaching essentials. Wat is dialogisch leren? wat zijn de kenmerken daarvan en hoe kun je als docent dialogisch leren toepassen. Een compacte samenvatting hierover is te downloaden via:

<https://www.nie.edu.sg/files/oer/FINAL%20Dialogic%20Teaching%20Essentials.pdf>

Hoogstraat, E., & Vels Heijn, A. (2006). *De leertheorie van Kolb in het museum.* Een uitgave van de museumvereniging.

Hattie, J. (2008). *Visible Learning. A Synthesis over 800 Meta-analyses relating to achievement.* (2012). *Visible learning for teachers.*

In het onderwijs staat momenteel het evidence-based leren centraal.

Onderwijsvernieuwingen moeten gebaseerd zijn op grondig wetenschappelijk onderzoek naar de effectiviteit ervan, voordat er iets nieuws ingevoerd mag worden. Deze trend deed zich niet alleen in Nederland na de invoering van de tweedefase voor, maar eveneens in de VS en ook Australië, waar deze onderzoeker maar liefst 800 meta-analyses (meta-analyse is al een onderzoek over andere onderzoeken) onderzocht. De conclusies zijn soms voor de hand

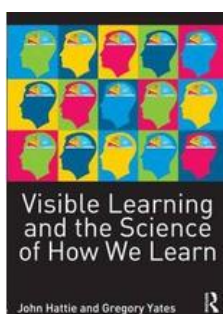
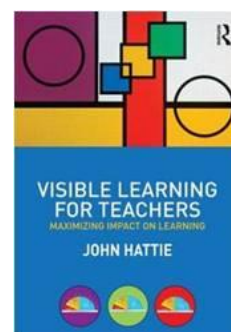
liggend (de invloed van de wijze van doceren door de

docent is erg groot) maar interessant is, welke factoren nu wel/niet een groot effect hebben op het leren. De allerbelangrijkste conclusie is wel dat wanneer de docent het leren bekijkt vanuit het perspectief van de leerling, en de leerling het leren bekijkt vanuit het perspectief van de docent, het leren optimaal lijkt te zijn.

Een pdf van zijn belangrijkste conclusies is te vinden op:

<http://www.docstoc.com/docs/13126140/Presentation-slides---John-Hattie---Visible-Learning-Tomorrows> In

2012 is een nieuw boek voor docenten uitgegeven. Daarin zijn de resultaten uit het onderzoek opgenomen in didactische adviezen voor docenten.

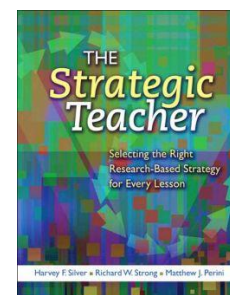

NAAR KENNISCONSTRUCTIE EN LEERSTRATEGIEËN:

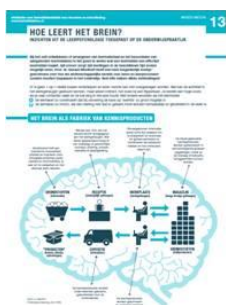
Hattie J. & Yates, G. (2014). *Visible learning and the science of how we learn.* John Hattie is bekend van de meta-analyses naar wat effectief is in onderwijs en leren. De inzichten uit onderzoek heeft hij verwerkt in zijn boek 'Visible Learning for teachers'. Dit boek gaat over wat we uit wetenschappelijke inzichten kunnen opmaken met betrekking tot leerprocessen en kennisconstructie: leren in de klas; fundamenteën van het leren; zelfkennis.

Silver, H. F., Strong, R. W., & Matthew, J. P. (2007). *The strategic teacher.*

Selecting the right research-based strategy for every lesson. Allerlei lesvoorbeelden waarin een verband gelegd wordt tussen wetenschappelijke inzichten over effectiviteit van leren en uitwerkingen in leeractiviteiten en werkvormen.

Westhoff, G. (2009). *Leren overdragen of Het geheim van de flipperkast. Elementaire*

leerpsychologie voor de onderwijspraktijk. Het Geheim van de Flipperkast.

http://www.leermiddelenvo.nl/files/13_hoe_leert_het_brein.pdf (samenvatting). Reeks

Onderwijsvernieuwing, MesoConsult, info@mesoconsult.nl In het boekje het Geheim van de Flipperkast beschrijft Gerard Westhoff op een heel heldere manier hoe leren werkt. En wat het verschil is tussen kennis overdragen (dat kan eigenlijk niet - zo werkt leren niet, leerprocessen niet, het brein niet), en wat in leerprocessen dan wel succesfactoren zijn. Om goed te onthouden moeten dikke en brede verbindingen gelegd worden. Hij geeft als tendensen aan voor leerzame leertaken: **open is krachtiger dan**

gesloten; complex is krachtiger dan enkelvoudig; levensecht is krachtiger dan contextloos; functioneel is krachtiger dan doel-in-zichzelf; aansluiten bij aanwezige kennis leidt tot snellere opname en grotere oproepbaarheid; consolideren en nazorg versterken duurzaamheid. Effectieve leertaken worden daarom volgens hem gekenmerkt door: - veel eigenschappen (in diverse nuances en schakeringen); verschillende (typen) kenmerken ten bate van de transfer en verschillen in leerstijlen; veel verschillende kenmerken in combinatie met elkaar, tegelijkertijd: integratie van schoolvakken, praktische opdrachten, profielwerkstukken; herhaaldelijk (inprenten: de belangrijkste nieuwe inzichten een aantal keren laten terugkeren in levensechte settingen.

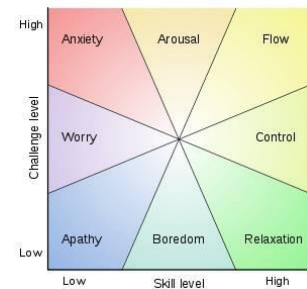

INTRINSIEKE MOTIVATIE: FLOW

Csikszentmihalyi, M. (1990). *Flow: the psychology of optimal experience.*

De Flow theorie compact beschreven in een Engelstalig artikel. te downloaden via: global learning communities http://www.integralvision.net.au/share-it-hub/flow_the_psychology_of_optimal_experience.pdf

Csikszentmihalyi, M. (1997). Flow and education. NAMTA journal. Powerpointpresentatie met de kern van de FLOW theorie te downloaden via: <http://www.ppc.sas.upenn.edu/csikszentmihalyipowerpoint.pdf>

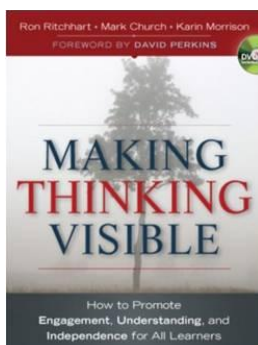

Nakamura, J., & Csikszentmihalyi, M. (2002). The concept of flow. In Snyder, C.R., Lopez, S.J. *Handbook of positive psychology.* pp. 89 - 105. Oxford, university press. Te downloaden via: <http://myweb.stedwards.edu/michaelo/2349/paper1/ConceptOfFlow.pdf>

Bakker, A. B. (2004). Flow among music teachers and their students: The crossover of peak experiences. *Journal of Vocational Behavior* 66, pp 26–44. Wetenschappelijk onderzoek over Flow bij muziekdocenten en leerlingen. Te downloaden via: http://igitur-archive.library.uu.nl/fss/2006-0727-201238/Bakker_flow_JVB_2005.pdf

HOGERE ORDE DENKVAARDIGHEDEN

Ritchart, R., Church, M., & Morrison, K. (2011). *Making Thinking Visible.*

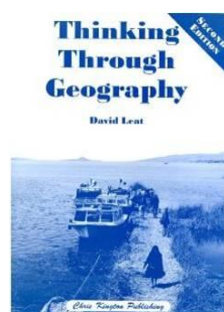
Wat Is Visible Thinking?

Visible Thinking is een op onderzoek gebaseerde benadering voor het doceren en leren van denkvaardigheden, door de manieren van denken van leerlingen te veranderen, en tegelijkertijd hun inzicht in het onderwerp dat zij bestuderen te verdiepen. Visible Thinking is geen lessenreeks die vaststaat maar een uitgebreide reeks van aan te passen werkvormen gericht op het aanleren van denkvaardigheden en het documenteren van deze denkvaardigheden.

Zes sleutelprincipes liggen ten grondslag aan Visible Thinking.

1. *Learning is a consequence of thinking.*
2. *Good thinking is not only a matter of skills, but also a matter of dispositions.*
3. *The development of thinking is a social endeavor.*
4. *Fostering thinking requires making thinking visible.*
5. *Classroom culture sets the tone for learning and shapes what is learned.*
6. *Schools must be cultures of thinking for teachers.*

Leat, D. - Thinking Skills.

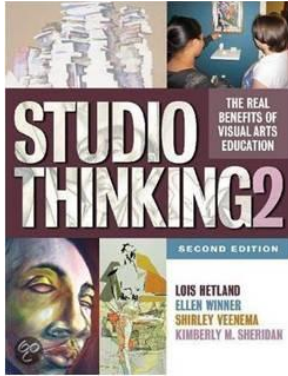
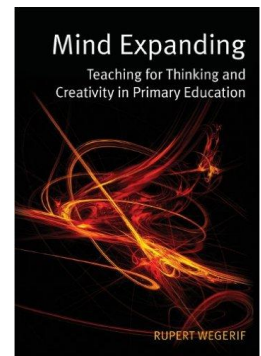
Voorbeelden zijn te vinden op: <http://www.teachingexpertise.com/>

Werkvormen die daarbij veel gebruikt worden zijn: the odd one out; mindmaps; conceptmaps; mysteries; etc.

De werkvormen gericht op actief kunst analyseren, zijn als werkvormen ontleend aan de theorie van David Leat. Denkvaardigheden zijn vaardigheden/leeractiviteiten gericht op het hogere orde leren - leren om te bekijken). Deze denkvaardigheden zijn: Informatieverwerkingsvaardigheden; redeneervaardigheden, onderzoeksvaardigheden, creatief denken, evaluatievaardigheden.

HOGERE ORDE DENKVAARDIGHEDEN BIJ DE KUNSTPRAKTIJK/ CKV

Wegerif, R. (2009). *Mind Expanding. Teaching for thinking and creativity in primary education.* Open university press. In dit boek van Wegerif wordt heel helder toegelicht op welke manier interactie in de les bijdraagt aan de ontwikkeling van het creatieve denken van leerlingen in het PO. Er staan bovendien inspirerende werkvormen in beschreven die goed toepasbaar zijn in de lespraktijk.

Hetland, L., Winner, E., Veenema, S., & Sheridan, K.

(2013). *Studio Thinking 2.* In *Studio Thinking* hebben Hetland, Winner, Veenema en Sheridan een beschrijvend onderzoek gedaan naar de specifieke 'studio thinking habits of mind' ofwel de specifieke denkvaardigheden die bij de (productieve) kunstlessen ontwikkeld worden. Zij komen daarbij tot deze acht [studio thinking habits](#):

1. *Kennis van materialen en technieken ontwikkelen*
2. *Betrokkenheid en Doorzettingsvermogen*
3. *Observeren*
4. *Visualiseren/voorstellingsvermogen*
5. *Vermogen tot expressie*
6. *Vernieuwen door exploreren en experimenteren*
7. *De kunstwereld begrijpen*
8. *Reflectie & zelfevaluatie*

In 2013 hebben zij een herziene tweede editie uitgebracht: *Studio thinking2*, waarin zij verder ingaan op voorbeelden van de specifieke denkvaardigheden van de kunstlessen. Zij geven voorbeelden van specifieke docentvaardigheden als demonstratie-lezing; het begeleiden van leerling werkprocessen; kunstkritiek/kunstanalyse en presenteren.

Winner, E., Goldstein, T. R., & Vincent-Lancrin, S. (2013). *Art for Art's Sake. OECD publicatie.*

Deze denkvaardigheden van de kunstlessen spelen eveneens een grote rol in het pas gepubliceerde OECD rapport 'Art for Art's Sake' van Winner, Goldstein en Vincent-Lanrin. Meer informatie daarover is te vinden op de [website van het expertisecentrum-kunsttheorie](#). Daarnaast is het rapport te [downloaden](#)

Robinson, K. (2015). *Creative schools.* Interessante visie op onderwijs van de toekomst waarin niet alleen creativiteit maar ook de kunstvakken een belangrijke rol vervullen.

Sawyer, R. K. (2012). *Explaining Creativity: The Science of Human Innovation (2nd ed.).* Dit is een van de meest overzichtelijke basishandboeken over creativiteit. Daarin worden alle aspecten over creativiteit (definities, theorieën, onderzoek naar creatieve personen, processen, producten in verschillende domeinen) toegelicht.

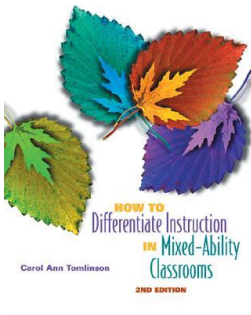

Seidel, S., Tishman, S., Winner, E., Hetland, L., & P. Palmer. (2009). *The Qualities of Quality. Understanding Excellence in Art Education.* Cambridge: Harvard Graduate School of Education / Project Zero.

DIFFERENTIËREN EN HOGERE ORDE DENKVAARDIGHEDEN

Momenteel staat het ontwikkelen van met name hogere orde denkvaardigheden (toepassen, (kunst)analyseren, evalueren en creëren) centraal in de ontwikkeling van de vakdidactiek gericht op differentiëren en excelleren, mede vanwege voortschrijdend inzicht uit vakdidactisch onderzoek. Daarbij is het voor docenten van belang dat zij rekening houden met verschillen tussen leerlingen (differentiëren). Onderstaande titels zijn daarop gericht.

Tomlinson, C.A., & Jarvis, J.M. (2009). Differentiation: Making curriculum work for all students through responsive planning & instruction. In Renzulli, J.S. (ed.). *Systems & models for developing programs for the gifted & talented*. London, Sage publications. Creative learning press, Inc. pp. 599 – 628. In dit boek is veel informatie te vinden over bijvoorbeeld het maken van rubrics voor beoordeling.

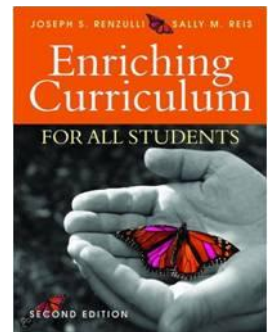

Tomlinson, C. A. (2001). How to differentiate in mixed-ability classrooms. Heel compact overzicht over differentiëren.

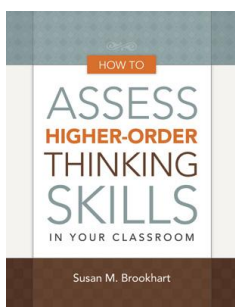
Renzulli, J. S., & Reis, S. M. (2008). *Enriching curriculum for all students. (2nd ed.)*. London, SAGE publications. Renzulli heeft veel onderzoek gedaan en gepubliceerd over differentiatie en hogere orde denkvaardigheden ontwikkelen bij begaafde-hoogbegaafde leerlingen. In *Enriching curriculum* voorbeelden van bijv. compacting of het werken met

portfolio's.

Renzulli, J. S. (2009) *Systems and Models for Developing Programs for the Gifted and Talented. (2nd ed.)* In *Systems and Models* bijvoorbeeld beschrijvingen van gedrag van leerlingen en beschrijvingen van docentengedrag gericht op differentiëren.

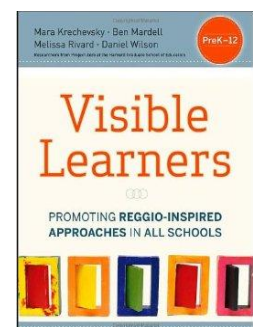
TOETSEN EN EVALUEREN

Brookhart, S. M. (2013). How to create and use rubrics for formative assessment and grading. Leesbaar, compact overzicht over het maken van rubrics.

Moss, C. M., & Brookhart, S. M. (2009). Advancing formative assessment in every classroom. A guide for instructional leaders. Over de belangrijke rol van formatief toetsen voor het leren van leerlingen. Het geven van feedback en feedforward worden helder uitgelegd.

Krechevsky, M., Mardell, B., Rivard, M., & Wilson, D. (2013). *Visible learners. Promoting reggio-inspired approaches in all schools.* Onderzoekers van het Harvard Project Zero werken sinds de jaren 90 samen met de Reggio Emilia docenten, om op basis van hun specifieke pedagogiek te kijken in hoeverre deze ook op andere niveaus en vakken toe te passen is. In dit boek hebben zij een aantal voorbeelden uitgewerkt en voorzien van een gedegen theoretisch kader. Deze aanpak gericht op het zichtbaar maken van het leerproces en de lerenden (gericht op onderzoekend leren en samenwerkend leren) door het documenteren en het werken in professionele leergemeenschappen lijkt heel erg interessant en geschikt voor de zo gewenste kwaliteitsverbeteringen in het onderwijs, zoals bij cultuureducatie met kwaliteit en is voor docenten en studenten in kunstzinnige oriëntatie de moeite waard.

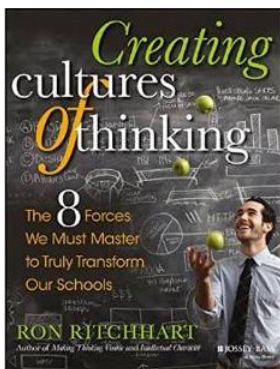
OBSERVEREN VAN DOCENTVAARDIGHEDEN

Van de Grift, W.J.C.M. (2010). *Ontwikkeling in de beroepsvaardigheden van leraren*. Rede uitgesproken bij de officiële aanvaarding van het ambt van hoogleraar in de onderwijskunde bij de Faculteit Gedrags- en Maatschappijwetenschappen van de Rijksuniversiteit Groningen op dinsdag 23 maart 2010

In Nederland publiceerde Van de Grift vergelijkbare docentvaardigheden in het observatie instrument van Van de Wal & Van der Grift (2010), te vinden op pag. 16 (zie ook volgende pagina) in de rede van Van de Grift. Te downloaden via:

<http://www.rug.nl/education/lerarenopleiding/onderwijs/oratie-van-de-grift.pdf>

Allen, J., Gregory, A., Mikami, A. Y., Lun, J., Hamre, B., & Pianta, R. C. (2013). Research into Practice. Observations of Effective Teacher-Student Interactions in Secondary School Classrooms: Predicting Student Achievement With the Classroom Assessment Scoring System—Secondary. *School Psychology Review* (1), 76-98.

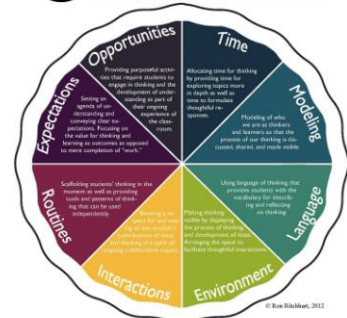
Ritchart, R. (2015). *Creating cultures of thinking*. Ron Ritchart is een van de auteurs van het boek over de 'Visible Thinking Routines'. Hij werkte met docenten in de VS en Australië aan het ontwikkelen van docentvaardigheden, maar vooral aan het leren door observeren van docenten. Daarbij voegt hij wezenlijke aspecten toe aan de observatie van docentvaardigheden (t.o.v. het observatie instrument van Van de Grift en Van der Wal, 2010) door ook veel aandacht te besteden aan andere - culturele en sociaal-emotionele - aspecten van het leren doceren en het observeren van docentvaardigheden. Dat maakt deze benadering zo relevant voor alle docentenopleidingen en leraren

in opleiding. Ritchart onderscheidt 8 culturele krachten die van invloed zijn op het leren in de klas: Tijd, mogelijkheden, routines en structuren, taal, demonstreren, interacties & relaties, fysieke omgeving, verwachtingen.

Meer lezen? [zie hoofdstuk 1](#). Meer info op:

http://www.ronritchart.com/COT_Resources.html

8 Cultural Forces that define our classrooms

LEREN DOOR DOCENTEN IN PROFESSIONELE LEERGEMEENSCHAPPEN

Hargreaves, A., & Fullan, M. (2012) *Professional Capital. Transforming teaching in every school*. "Transforming education is one of the signature challenges of our times. Professional Capital sets out exactly and undeniably why the only way to do it is to honor and improve the profession of teaching." Dit boek gaat in op wat onderwijs van nu vraagt van docenten en het doceren en dat is geen 'quick fix' omdat onderwijs, leerprocessen en doceren complexe taken zijn. Het beschrijft vanuit een internationaal perspectief wat er misgegaan is bij allerlei onderwijshervormingen (inclusief de te eenzijdige focus op cijfers in de prestatiegerichte benadering - of zoals zij zeggen: "*be evidence informed not data driven*"). Professioneel kapitaal benaderen zij niet vanuit goed onderwijs als een economische noodzaak, maar vanuit de noodzaak tot professionalisering vanuit het perspectief van het volledig benutten van menselijk kapitaal, sociaal kapitaal en besluitvormingskapitaal. Vervolgens gaat het boek op een erg constructieve en heldere manier in op wat je als docent zelf in je eigen team kunt doen om de kwaliteit van het onderwijs te verbeteren. Het boek levert veel docenten, schoolleiders en beleidsmakers ongetwijfeld heel veel herkenning op vanwege de diepgaande inzichten in onderwijs van de auteurs. Zij bekijken steeds

alle aspecten vanuit meerdere invalshoeken, onderbouwen alles vanuit onderzoek. De auteurs gaan in op meerwaarde van de school als professionele leergemeenschap en zijn heel direct in hun benaderingswijze: ze spreken de docent aan op de eigen kansen en mogelijkheden en geven ook de veel voorkomende valkuilen goed weer. Het boek is helder geschreven en zal veel docenten niet alleen een sterk gevoel van herkenning maar ook erkenning geven. De suggesties die zij geven voor docenten om zich te professionaliseren zijn: "1: *Become a true pro*; 2: *Start with yourself: examine your own experience*; 3: *Be a mindful teacher*; 4: *Build your human capital through social capital*; 5: *Push and pull your peers*; 6: *Invest and accumulate your decisional capital*; 7: *Manage up: help your leaders be the best they can be*; 8: *Take the first step*; 9: *Surprise yourself*; 10: *Connect everything back to your students*." Er is inmiddels ook een Nederlandstalige versie verschenen. Te bestellen via: http://www.nto-effekt.nl/frm_uitgaven.php?i=9

M.T.A. van de Kamp, MA, MSc

Vakdidacticus kunsttheorie, ILO-UvA, Amsterdam, 2015.

Expertisecentrum Vakdidactiek Kunsttheorie